

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201306171126>

Author(s): Korhonen, Vesa

Title: Merkittävät oppimiskokemukset yliopisto-opetuksessa

Main work: Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä

Editor(s): Nummenmaa, Anna Raija; Lairio, Marjatta; Korhonen, Vesa; Eerola, Satu

Year: 2005

Pages: 55-73

Publisher: Tampere University Press

Item Type: Article in Compiled Work

Language: fi

URN: URN:NBN:fi:uta-201306171126

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Vesa Korhonen

MERKITTÄVÄT OPPIMISKOKEMUKSET YLIOPISTO- OPISKELUSSA

Johdanto

Yliopisto-opiskelijat ovat opintopolullaan monenlaisten valintojen edessä, jota niin sanottu akateeminen vapaus ei suinkaan helpota. Millaiseksi yliopisto-opiskelun todellisuus opiskelijan kokemusmaailmassa sitten rakentuu tätä taustaa vasten katsottuna? Tässä artikkelissa tarkastellaan opiskelun tuottamaa asiantuntijuutta ja osaamista opiskelijan näkökulmasta, ja millaiset oppimiskokemukset tähän liittyvät. Tarkastelun kohdejoukkona ovat kasvatustieteiden tieteenalaohjelmasta valmistuneet. Valmistuneiden opiskelijoiden merkittävät oppimiskokemukset opiskeluajalta tuovat yliopistokoulutukseen orientoitumista ja opiskeluprosessia näkyvämmäksi, mikä on tärkeää ohjausta kehitettäessä. Lopuksi pohditaankin aineistosta nousseiden teemojen valossa yliopisto-opintojen ohjauksen kehittämishaasteita.

Korkeakoulutuksen kehittämistyö on merkinnyt uusien pedagogisten ja oppimisen ohjaamiseen liittyvien ratkaisujen etsimistä ja kokeilua (ks. mm. Kuure 2004; Lonka 2004). Yliopisto-opetuksen ja ohjauksen kehittämiseen vaikuttavat monet yliopiston toimintaympäristön ja yliopiston oman sisäisen kehittämisen muutoshaasteet (ks. esim. Lairio & Puukari 2000): aikuiskoulutuksen ja avoimen yliopiston opetustarjonnan laajeneminen, opiskelijajoukon lisääntyvä heterogeenisuus, valinnanmahdollisuuksien jatkuva kasvu, yliopistojen ja oppiaineiden verkostoituminen, joustavammat

etä- ja verkko-opiskelumahdollisuudet, lisääntyvät kansainväliset vaihtomahdollisuudet ja akateemisten muuttuvat ja vaikeasti ennakoitavat ura- ja työllistymisnäkökulmat. Opiskelijat ovat sekä yliopisto-opintoihin hakeutessaan että opintojen eri vaiheissa monenlaisten valintojen edessä, mitä opintojen vapaus ei helpota.

Yleisesti opintojen suunnittelemisen ja opiskelun ongelmana näyttää olevan ohjausta antavien tahojen moninaisuus ja ohjauksen sirpaloituminen eri tietolähteisiin tai henkilöihin. Ohjaukseen liittyviä yksiköitä oman oppiaineen laitoksen tai tiedekunnan lisäksi on helposti tunnistettavissa yhdessä yliopistossa yli puolenkymmentä ja henkilöitäkin useita kymmeniä (Lairio & Puukari 2000, 163–165). Opintojen kokeminen hahmottomina tai ohjauksen vaikea tavoitettavuus ei helpota opiskelijan elämän ja uran suunnittelua ja erikoistumista. On vaikeaa hahmottaa sellaista asiantuntijuutta, jossa voisi hyödyntää omia vahvuuksia ja joka oman tulevaisuuden kannalta tuntuisi mielekkäältä.

Opiskelijoiden orientoituminen yliopisto-opiskeluun

Yliopisto-opiskelun taustalla vaikuttaa yleinen opiskeluun suuntautumisen asenne, joka ohjaa valintoja ja opiskelutapoja ja -strategioita. Yleisen tason orientaatiotaipumukset viittaavat Olkinuoran ja Mäkisen (1999, 31; myös Olkinuora, Mäkinen & Mäkinen 2000) mukaan oppijan merkitysrakenteista muodostuvaan yksilölliseen tulkintakehikkoon, johon opiskelija suhteuttaa oppimistaan. Tässä tulkintakehikossa vaikuttavat esimerkiksi oppijan elämismailma, maailmankuva ja hänen oma minäkuvansa (vrt. Aittola & Aittola 1985). Yleiset orientaatiotaipumukset ovat koulutukseen suuntautumisen ja asennoitumisen muotoja, joiden mukaan opiskelija toimii. Kyse on koulutuksen tuottamasta vaihto- ja käyttöarvosta ja toisaalta opiskelun henkilökohtaisesta merkityksestä. Käsite yleisorientaatio näyttää vakiintuneen

käyttöön tässä yhteydessä (esim. Olkinuora, Mäkinen & Mäkinen 2000; Mäkinen & Olkinuora 2002).

Merkittäviä oppimiskokemuksia arvioitaessa on siis hyvä pitää mielessä, että opiskelijan valintoihin ja toimintaan voi olla vaikuttamassa tietyn tyyppinen yleisorientaatio opiskelua ja koulutusta kohtaan. Nummenmaa (2004a) huomauttaa, että orientaatioissa tapahtuu muutoksia opiskelu-uran eri vaiheissa. Yleisorientaation kautta voimme ymmärtää opiskelijan tavoitteenasettelua ja motiiveja sekä hänen strategisia ratkaisujaan. Tämä antaa mahdollisuuksia ymmärtää tehtyjä valintoja ja toimintaa oppimisympäristön välitöntä kontekstia laajemminkin.

Olkinuora ja Mäkinen ovat toteuttaneet Turun yliopistossa laajaa yleisorientaatioihin liittyvää seurantatutkimusta eri pääaineiden yliopisto-opiskelijoille (Olkinuora, Mäkinen & Mäkinen 2000; Mäkinen, Olkinuora & Lonka 2001; Mäkinen & Olkinuora 2001). He ovat myös kehittäneet kysymysarjaa (Inventory of General Study Orientations; IGSO) yleisorientaatioiden tutkimisen välineeksi. Heidän aineistoissaan (ks. Mäkinen & Olkinuora 2002) yleisorientaatiot jakaantuivat seitsemään ulottuvuuteen: omistautumattomuus, saavutusorientaatio, sosiaalinen orientaatio, ammatillinen orientaatio, ahdistuneisuus, pintaoppiminen ja suunnitelmallisuus. Painotukset orientaatioissa vaihtelivat tiedekunnittain. Orientaatioeroissa näkyy myös opiskelijoiden heterogeenisyys eikä perinteinen kahtiajako teoreettisesti tai ammatillisesti suuntautuneisiin kattavasti kuvaa nykyisiä yliopisto-opiskelijoita. Yleisorientaatiot voidaan kuitenkin tiivistää kolmeen pääluokkaan (esim. Mäkinen, Olkinuora & Lonka 2001): opiskeluun orientoituneet (study-oriented), työelämään orientoituneet (work-life oriented) sekä sitoutumattomat (non-committed) opiskelijat. *Opiskeluun orientoituneet* ovat kiinnostuneita opinnoistaan ja syväsuuntautuneita ja pitävät opiskeluun liittyviä sosiaalisia suhteita tärkeinä. *Työelämään orientoituneet* ovat kiinnostuneempia tulevasta työelämästä ja suunnittelevat opintojaan systemaattisemmin tätä silmällä pitäen. Hekin ovat usein syväsuuntautuneita. Sen sijaan *sitoutumattomilta opiskelijoilta* puuttuu opiskelusta päämääriä, ja he saattavat kokea ahdistuneisuutta. Sosiaaliset suhteet muodostuvat heille tärkeiksi. Sitoutumattomat

opiskelijat kuuluvat korkeakouluopiskelijoiden riskiryhmään, sillä negatiivisemmat opiskelukokemukset, pääaineen vaihto ynnä muut epävarmuustekijät ovat heillä muita ryhmiä todennäköisempiä. Kuten Nummenmaa (2004a) toteaa, opiskelijoiden olisi hyvä itse tunnistaa oma hallitseva orientaationsa opiskeluun. Samoin ohjaustyötä tekevän voi olla hyödyllistä tietää, millaiset orientaatiot ovat opiskelijoiden toiminnan ja valintojen taustalla.

Merkittävät oppimiskokemukset

Oppimisympäristöt ja oppimistilanteet tuottavat aina oppijalle erilaisia ja eri tavoin merkityksellisiä oppimiskokemuksia. Merkittävät oppimiskokemukset ymmärretään opiskelijan tärkeiksi kokemiksi opiskelun aikaisiksi episodeiksi tai tapahtumiksi, **joiden vaikutuksesta yksilön näkemys itsestään tai ympäristöstään muuttuu** (Silkelä 1997). Tämä voi vaikuttaa yksilön minäkuvaan ja elämännäkemykseen eli käsitykseen siitä, kuka olen tai mitkä ovat toiminta- ja vaikutusmahdollisuuteni. Episodiin tai tapahtumaan oppijan liittämät merkitykset voivat kytkeytyä omiin tekoihin tai valintoihin tilanteessa, omaan toimintaan tai muihin toimijoihin (vrt. Vuorinen 1998). Kyse on oppijalle itselleen merkityksellisistä asioista ja opiskelun aikaisista käännekohtista tai kiintopisteistä. Laajimmillaan oppimiskokemuksia on tarkasteltu koko elämänkaaren mittaisina koulutus- ja oppimiselämäkerran käännekohtina (vrt. Antikainen 1998; Antikainen & Komonen 2003). Tällöin on oletettavaa, että koulutuksen ulkopuoliset informaaliset oppimisen lähteet ovat usein ensisijaisempia. Tässä artikkelissa tarkastellaan rajatun tiettyyn opiskelujaksoon yliopistossa liittyviä oppimiskokemuksia, jolloin kiinnostavia ovat tähän opiskelukontekstiin sijoittuvat kokemukset ja se, kuinka negatiivisetkin asiat saattavat kääntyä lopulta voimavaraksi.

Merkittävien oppimiskokemusten tarkastelu on saanut vaikutteita alun perin Flanaganin (1954) kehittelemästä sellaisten kriittisten tapahtumien (critical incidents) analysoinnista, joiden merkitys voi olla ratkaisevaa onnis-

tuneissa suorituksissa ja osaamisessa. Kriittisten tapahtumien tekniikkaa on käytetty eri ammattiryhmien toiminnan olennaisten piirteiden kuvaamisessa, ammatillisen kehittymisen ohjaamisessa ja erilaisissa koulutukseen liittyvissä reflektiotilanteissa (mm. Henderson ym. 2003). Erityisesti koulutuksen yhteyksissä kriittisten tapahtumien vaikutukset saattavat heijastua opiskelijan oppijaminäkuvaan, jota voidaan pitää minäkuvaan yhtenä osa-alueena. Vuorisen (1998) mukaan ihmisen sisäinen maailma ja ulkoinen maailma kietoutuvat kokemuksissa kiinteästi toisiinsa. Oppimiskokemusten vaikutukset voivat olla minän kehitykselle joko kielteisiä tai myönteisiä. Opiskelija voi nähdä itsensä menestyvänä oppijana tai ikuisena epäonnistujana. Merkitystä on myös oppijan tavoitteilla ja asennoitumisella koulutusta kohtaan (yleisorientaatio) sekä oppijan oman oppimisensa hallinnan ja säätelyn asteella (oppimisen itsesäätely ja oman oppimisen reflektointi). Kaikissa näissä vaikuttaa oppijan oppimistilanteisiin osallistumisen taso: toimitaanko oppimisympäristön ehdoilla sopeutuen vai aktiivisesti oppimistoimintoihin osallistuen ja etsien sieltä itselle merkityksellisiä asioita. (Vrt. Boud 1995; Korhonen 2003a.) Lähtökohtana merkittävässä oppimiskokemuksissa ovat oppijan mahdollisuudet ratkaista itseään koskevia asioita ja säädellä omaa oppimistaan (Boud 1995; Antikainen 1998).

Merkittävät kokemukset oppimistilanteissa voidaan tuoda reflektion avulla näkyviksi. Se tarkoittaa oppijan pysähtymistä tietoisesti tarkastelemaan kokemuksiaan. Oppimisen itsearviointia voidaan tukea esimerkiksi kirjoittamisen, reflektiivisten logien, päiväkirjojen ja porfoliotyöskentelyn avulla (Henderson ym. 2003). Muun muassa avoimen yliopiston opiskelija-aineistossa, jossa portfoliota ja oppimispäiväkirjaa käytettiin verkko-opiskelun tukena (ks. Korhonen 2003a), nousivat esiin oman oppimisen reflektoinnin kohteina oppijan 1) emotionaaliset ja motivaationaaliset prosessit, 2) kokemukset jonkin etapin saavuttamisesta, 3) oppimistoiminnan suunnittelu ja säätely, 4) oman opiskelutavan tunnistaminen sekä 5) oman oppimisen tunnistaminen. Näihin reflektiokohteisiin näyttivät liittyvän oppijan pohdinnat ja kokemukset kohdattujen vaikeuksien ja haasteiden kohtaamisesta ja estei-

den ja etappien ylittämisestä. Etappien saavuttaminen onnistuneesti tuki havaintojen mukaan verkko-opiskelijoiden oppimiseen sitoutumista.

Kasvatustieteistä valmistuneet ja heidän opiskeluaan koskevat kirjoitelmat

Merkityksellisiä oppimiskokemuksia havainnollistetaan 15 kasvatustieteistä valmistuneen kirjoitelmalla. Kirjoittajat ovat opiskelleet kasvatustiedettä tai aikuiskasvatusta tieteenalaohjelmassa Tampereen yliopistossa 1990-luvulla. Tieteenalaohjelma on ollut kasvatustieteiden tiedekunnassa tarjolla opettajamattoihin tähtäävien pedagogisten koulutusvaihtoehtojen lisäksi. Pääaineeksi on voinut valita kasvatustieteen tai aikuiskasvatuksen. Vuodesta 1994 lähtien perusopinnot ovat olleet yhteiset. Valtaosa on suorittanut opintojaan vuosikymmenen loppupuolella ja valmistunut vuosien 2000–2002 aikana. Tunnusomaista tutkinnolle on ollut laaja valinnanvapaus sekä koulutusohjelman sisällä että sivuaineissa (ks. Vuorikoski 2004). Aineisto kuvastaa hyvin akateemista vapautta ja opiskelijan ratkaisuja tämän vapauden puitteissa. Kirjoitelmat on julkaistu kokonaisuudessaan opintojen ohjauksen tarpeisiin toimitetussa kirjasessa ”Se on se avain” (Jokihaara, Räisänen, Tahvola & Vuorikoski 2004), jossa niihin voi tutustua tarkemmin.

Kirjoittajat eivät ehkä edusta keskiverto-opiskelijaa, vaan tarinoita pyydettiin mahdollisimman laajasti eri aloille sijoittuneilta kasvatusalan maisteritutkinnon suorittaneilta. Pyyntö osoitettiin 25 valmistuneelle. Kirjoitelmia oli ohjeistettu siten, että annettiin esimerkkiaiheet, joita toivottiin käsiteltävän. Ohjeistus todennäköisesti vaikutti kirjoitelmien luonteeseen. (Vuorikoski 2004.) Kirjoittajia oli pyydetty kuvaamaan opintoihin hakeutumista, opiskeluaikaa, työnhakua ja tähänastista työuraa. Tässä tarkastelu rajataan erityisesti yliopisto-opiskelua koskeviin kuvauksiin. Aineiston analysointia ohjaavana tutkimuskysymyksenä oli: millaisia ovat olleet merkittävät oppimiskokemukset yliopisto-opiskelussa jo valmistuneiden kuvaamina?

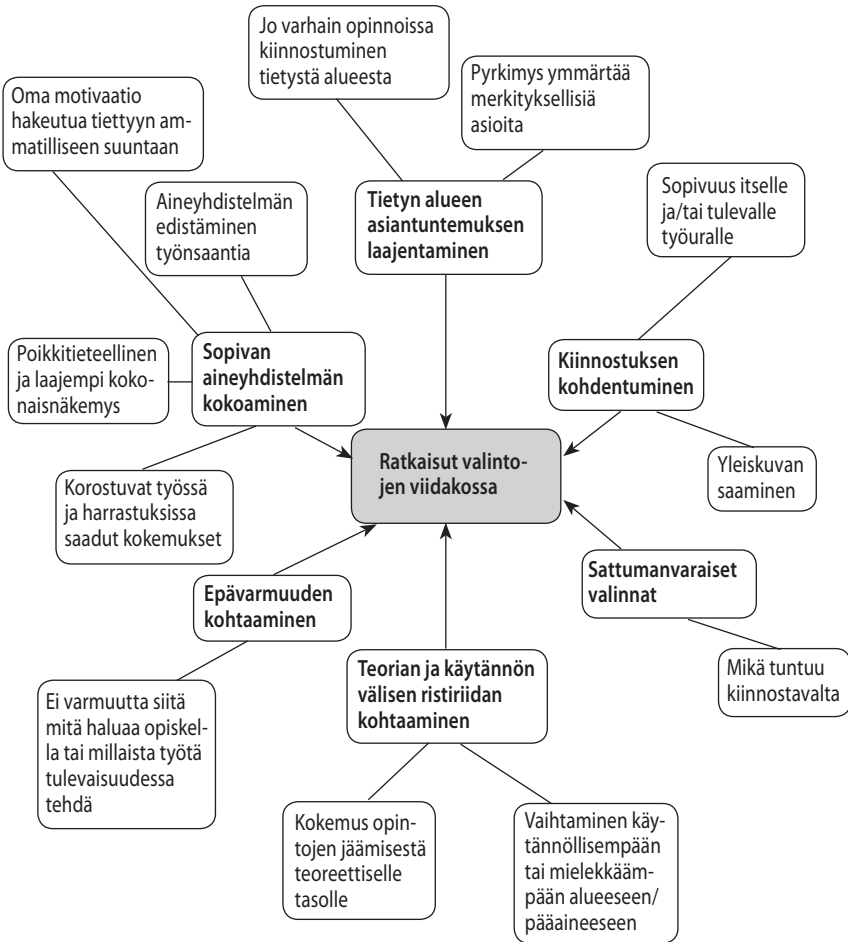
Kirjoitelmien tarinoiden analysoinnissa käytettiin sisällön analyysia ja teemoittelua (Suoranta & Eskola 2000; Tuomi & Sarajärvi 2004). Aineistosta etsittiin tutkimuskysymysten kannalta tärkeitä teemoja ja kirjattiin, mitä niistä oli mahdollisesti sanottu (vrt. Suoranta & Eskola 2000, 174–180). Heuristisena apuvälineenä teemoittelussa ja teemojen kuvaamisessa käytettiin käsitekarttoja (Novak & Gowin 1995), joilla pystyttiin poimimaan teemat esille ja kokoamaan niihin liitetyt merkitykset.

Valmistuneiden kuvaamat merkittävät oppimiskokemukset

Ratkaisut valintojen viidakossa – itsensä kehittämistä vai jatkuvan epävarmuuden sietämistä?

Opiskelua koskevissa kirjoitelmissa kuvattiin eniten itseä koskevien ratkaisujen tekemistä esimerkiksi opintojen suunnittelussa ja opiskeluprosessissa. Opiskeluun liittyvinä merkityksellisinä kokemuksina tuli esille sekä myönteisiä, omaa kehittymistä edistäneitä kuvauksia että opiskelussa kohdattuja haasteita ja vaikeuksia. Luvun otsikon loppuosa: ”itsensä kehittämistä vai jatkuvan epävarmuuden sietämistä” kuvaa sitä kehittymisen dilemmaa, minkä opiskelija näyttää ratkaisuja tehdessään kohtaavan. Myönteisiä omaan kehittymiseen liittyviä kokemuksia oli selvä enemmistö, mutta ratkaisuihin liittyi myös monia vaikeuksia. Opiskelijan kokemukset ovat saattaneet vaihdella opintojen kuluessa, mutta kuvausten pohjalta on kuitenkin kokonaisuutena mahdollista hahmottaa merkityksellisiä kokemuksia kuvaavia teemoja. Ne avaavat näkökulmia opiskelijoiden arkipäivään ja elämämaailmaan.

Kuviossa 1 esitetään ne alateemat, jotka kirjoitelmissa liittyivät valintojen tekemiseen oman opiskelu-uran aikana. Positiivissävytteisiä teemoja olivat ”sopivan aineyhdistelmän kokoaminen”, ”tietyn alueen asiantuntemuksen laajentaminen” ja ”kiinnostuksen kohdentuminen”. Ne edustavat sellaisia

KUVIO 1. Teemaan ratkaisut valintojen viidakossa liittyvät alateemat ja niitä kuvaavia pelkistettyjä ilmauksia

itseä koskevia ratkaisuja opintojen suunnittelemisessa ja opiskelussa, joissa yliopisto-opiskelu on muodostunut omalle elämänhallinnalle ja identiteetille positiiviseksi voimavaraksi. Yliopisto-opinnoista on löytynyt omalle kehiti-

tymiselle kasvualustaa, jossa opinnot ovat tarjonneet aineksia omalle tavoitteelliselle asiantuntijuuden rakentamiselle tai oman mielenkiinnon kohteiden selkiyttämiseksi ja itsensä kehittämiseksi. Opiskelija on pystynyt luomaan kytkentöjä opiskelusta aiempiin kokemuksiinsa, asettamiinsa tavoitteisiin tai tulevaisuuden odotuksiinsa.

Sopivan aineyhdistelmän kokoamisessa korostui tietoinen, tavoitteellinen ja strateginen opintojen suunnittelu ja sen mukaiset sivuainevalinnat. Esimerkiksi taustalla vaikutti *”oma motivaatio hakeutua tiettyyn ammatilliseen suuntaan”*. Tietynlaisten aineyhdistelmien nähtiin edistävän työnsaantia. Toinen tähän teemaan liittyvä merkityksellinen asia oli poikkitieteellisen ja laajemman kokonaisnäkemyksen saavuttaminen, jossa korostuivat opiskelun sivistyksellisemmät päämäärät. Taustalta löytyi esimerkiksi opiskelijan oivaltama: *”uusi perspektiivi tarkastella pääainetta ja sen tutkimustraditioita”*. Myös sopivien taitojen hankkiminen (kielitaito, tietotekniset taidot jne.) saattoivat tulla esiin. Opintojen suunnittelemisessa saattoivat korostua myös työssä tai harrastuksissa saadut kokemukset, jotka ohjasivat tekemään tietoisempia valintoja.

Tietyn alueen asiantuntijuuden laajentaminen liittyi opiskelijan tiedostamaan asiantuntijuusalueeseen ja opintojen valitsemiseen tältä alueelta tai sitä tukevista aihepiireistä. Joskus siihen saattoi liittyä myös *”epämuodikkaiden kurssien valitseminen”*, kuten eräs vastaajista kuvasi. Tämän taustalla saattoi olla töidenhakumahdollisuuksien laajentaminen. Toisaalta opiskelija saattoi olla kiinnostunut jo varhain opinnoissaan tietystä alueesta, joka ohjasi valitsemaan juuri tähän aiheeseen liittyviä kursseja. Opiskelija saattoi olla myös pyrkiä ymmärtämään itselle merkityksellisiä asioita, jotka liittyivät oman asiantuntijuuden monipuoliseen kehittämiseen.

Kiinnostuksen kohdentuminen kuvauksissa oli yhteydessä opiskelijan tiedostettuun kiinnostavan alan löytämiseen opintojen aikana. Joskus ala löytyi ehkä vasta parin viimeisen opiskeluvuoden aikana, kun taas jotkut olivat selvillä alastaan jo yliopisto-opintoihin hakeutuessaan. Kiinnostus oli selvää heti alusta alkaen niillä, joilla yliopisto-opinnot olivat jatkoa aiempiin opintoihin tai jotka hakeutuivat opiskelemaan kiinnostuksensa perusteel-

la eivätkä vain ajautuneet tieteenalaohjelman opintoihin joidenkin muiden vaihtoehtojen sijasta. Joka tapauksessa kiinnostuksen kohdentumista ja alan löytämistä saatettiin kuvata varsin kokonaisvaltaisena oppimistapahtumana: *”...loksautti monia elämässä koettuja asioita kohdalleen”*. Kyseessä oli myös usein yhteensopivuus omien intressien ja tulevan työuran kannalta. Joissain tapauksissa opiskelija pyrki yleiskuvan saamiseen kiinnostavalta alueelta.

Osa oppimiskokemuksista liittyi yliopisto-opintojen haasteisiin ja vaikeuksiin. Yliopisto-opinnot voivat tuntua hahmottomilta, ahdistavilta ja stressaavilta. **Epävarmuuden kohtaaminen** opintojen aikana olikin esillä monissa kuvauksissa. Oma osaaminen mietitytti: *”ei varmuutta siitä mitä haluaa opiskella tai millaista työtä tulevaisuudessa tehdä”*. Epävarmuus etenkin alkuvaiheissa ei ole harvinaista, ja se asettaa opiskelijalle kehityshaasteen, jossa joutuu pohtimaan omia valintojaan ja opiskeluun sitoutumistaan. Vasta käytännön harjoittelujakso tai opinnäytetyön tekeminen saattoi tuottaa konkreettisempia vastauksia näihin omaa osaamista askarruttaviin kysymyksiin. Joidenkin kohdalla epävarmuus jatkui koko opiskeluajan.

Myös **teorian ja käytännön välisen ristiriidan kohtaaminen** opiskelussa osoittautui merkitykselliseksi kirjoitelmissa. Monilla kirjoittajista oli jäänyt päällimmäiseksi kokemus opintojen jäämisestä hyvin teoreettisiksi: *”päähän pääntäytystä asioista ei jäänyt mitään mieleen”, ”ryhmytöt ja esseet olivat liikaa kirjojen kopiointia”* ja *”teoriasta tinkimättä voisi mukaan liittää konkretiaa”*. Ristiriita on saattanut vaikuttaa siihen, että opiskelija on vaihtanut käytännöllisempään tai mielekkäämpään opiskelualaansa tai sivuaineeseen. Yksi kirjoittajista perusteli pääaineen vaihdostaan kasvatustieteeseen nimenomaan aiemman pääaineen teoreettisuudella. Opintojen ohjauksessa opiskelijan tukeminen teorian ja käytännön välisen ristiriidan kohtaamisessa on erittäin tärkeä teema. Ohjauksessa ja opetuksen kehittämisessä olisi nähtävästi edelleen selkiytettävä kysymystä siitä, mikä on teorian ja käytännön suhde, ja voitaisiinko kuulua jollakin tavoin kaventaa opintojen aikana.

Ikään kuin vastakohtana sopivan aineyhdistelmän kokoamiselle tai kiinnostuksen kohdentumiselle opintojen aikana tuli valmistuneiden kirjoitelmissa esille myös valintojen tekeminen melko lailla sattumanvaraisesti. **Sat-**

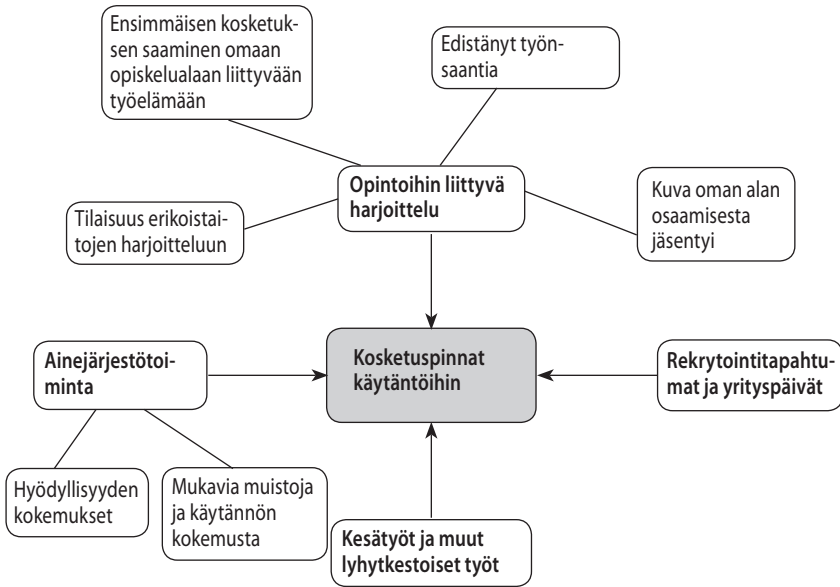
tumanvaraiset valinnat tehtiin lähinnä kiinnostuksen perusteella. Opiskelu oli paljolti ajelehtimista. Erityisesti sivuainevalinnat tuottivat vaikeuksia. Koulutusohjelman vapaat sivuainevalinnat tuovat mahdollisuuden rakentaa tutkinnosta haluamansa tyyppisen, eivätkä valinnat ole lopullisia tai sitovia. Mutta tämä vapaus tuottaa opiskelijoille paljon päänvaivaa ja joillekin jatkuvaa pohdintaa siitä, ovatko tehdyt valinnat lopulta kannattavia ja pitäisikö suuntautua sittenkin toisin.

Kosketuspinnat käytäntöihin

Seuraava pääteema opintoja koskevista kuvauksista löytyi sellaisista opintoja sivuavista alueista, jotka tavalla tai toisella loivat opiskelijalle kiinnekohtia käytännön toimintaan tai työelämään. Kosketuspinnat käytäntöihin eivät liittyneet pelkästään syventävien opintojen alussa olevaan käytännön harjoittelujaksoon, vaan esiin tulivat myös ainejärjestötoiminta, kesätyöt ja muut lyhytkestoiset työt opintojen ohessa sekä rekrytointitapahtumat ja yrityspäivät. Ne saattavat yliopiston henkilöstön näkökulmasta vaikuttaa varsin marginaalisilta, mutta opiskelijoille ne voivat muodostua yhtä merkityksellisiksi kuin varsinainen harjoittelukin. Jollain tavallahan työelämään on valmistumisen lähestyessä kiinnityttävä.

Kuviossa 2 on tuotu esille ne kirjoitelmien teemat, jotka liittyvät kosketuspintojen luomiseen työelämään. **Opintoihin liittyvä harjoittelu** sai luonnollisesti runsaimmin luonnehdintoja. Vaikka yliopisto-opiskeluun hakeudutaan entistä useammin vasta myöhemmin aikuisiällä ja erityisesti kasvatustieteen tai aikuiskasvatukseen usein vasta väli- ja työkokemusvuosien jälkeen, monelle opiskelijalle harjoittelu merkitsee ensimmäistä kosketusta opiskelu-
alan työelämään. Samalla jäsenyy kuva tarvittavasta osaamisesta.

Ainejärjestötoiminta toi valmistuneiden kokemusten mukaan hyvän lisän omaan osaamiseen ja sellaista käytännön kokemusta, josta saattoi olla paljonkin hyötyä. Erään opiskelijan mukaan *”oli mahdollisuus nähdä yliopistoa muustakin suunnasta”*. Samalla syntyivät ehkä ensimmäiset kontaktit ja

KUVIO 2. Teemaan kosketuspinnat käytäntöihin liittyvät alateemat ja niitä kuvaavia pelkistettyjä ilmauksia

verkostot laitoksen tai tiedekunnan henkilöstöön, jolla saattoi olla paljonkin merkitystä, jos ajatteli yliopistouraa. Osallistuminen ainejärjestöön antoi ainakin: *"mukavia muistoja ja käytännön kokemusta"*, kuten eräs kirjoittaja kiteytti.

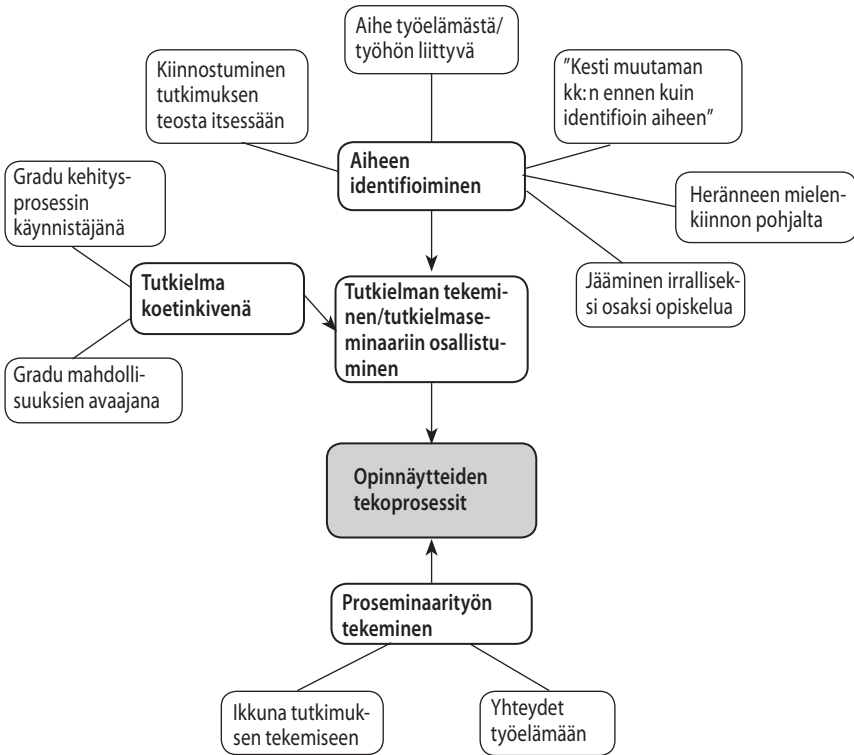
Kesätyöt ja muut lyhytkestoiset työt opintojen ohessa antoivat monille konkreettista ja realistista käsitystä työelämästä. On puhuttu paljon opintoaikojen lyhentämisestä ja puututtu opiskelijoiden lisääntyvään työssäkäyntiin opiskelun aikana. Tämän aineiston valossa työssäkäynti ei ole pelkästään negatiivinen asia, vaan se kehittää asiantuntijuutta ja osaamista. Erään kirjoittajan mielestä kokemuksista oli *"apua teoriaopinnoissa ja niiden valinnassa"*, joten lyhytkestoiset työt saattoivat tukea opintoja monin tavoin.

Edellä mainittujen teemojen lisäksi eräs kirjoittaja korosti **rekrytointitapahtumien ja yrityspäivien** antoisuutta: *”...sain ymmärrystä mitä tietoja ja taitoja työssä tarvitaan”*. Hän oli hankkinut aktiivisesti tietoja ja keskustellut yritysmaailman edustajien kanssa tapahtumien yhteydessä. Tämänkaltainen tiedonhankinta työmarkkinoista ja osaamisvaatimuksista näyttäisi erittäin tärkeältä, jotta käsitykset omista mahdollisuuksista ja kehittymisen suunnista tulisivat realistisiksi.

Opinnäytteiden tekoprosessit

Kolmantena yliopisto-opiskelun keskeisenä teemana kirjoitelmissa tulivat esiin opinnäytteiden tekoprosessit. Lähes kaikille oli jäänyt mieleen pro gradu -tutkielman tekeminen ja osallistuminen tutkielmaseminaariin. Muutamat kirjoittajista toivat esiin myös aineopintojen loppuvaiheen proseminaarityön tekemisen. Pro gradu -tutkielmaan liittyi paljon merkityksellisiä kokemuksia, myös vaikeuksia. Tutkielman merkitys itsenäisenä tutkimusprosessin läpikäyntinä näyttää tuottavan paljon asiantuntijuutta ja osaamista. Kirjoittajien mukaan vasta tutkielmaa tehtäessä saattaa opiskelijalle kiteytyä moni aiemmin irrallaan ollut asia: tutkimuksen tekeminen, yhteydet käytäntöön tai aiemmin suoritettujen opintojen anti kokonaisuutena.

Kuviossa 3 on koottuna opinnäytteiden tekoprosesseihin liittyvät alateemat ja merkitykset. **Proseminaarityön tekeminen** aineopintojen loppuvaiheessa ei välttämättä vielä ole pro gradu -tutkielmaan verrattava oppimiskokemus, mutta kaksi kirjoittajista korosti proseminaarinkin merkitystä. Proseminaarityön yhteydessä saattoivat jo syntyä ensimmäiset kontaktit käytäntöihin ja työelämään. Kontaktien kautta tarjoutui harjoittelumahdollisuuksia tai jopa myöhempiä työmahdollisuuksia. Eräs kirjoittaja korosti proseminaarin toimineen ikkunana tutkimuksen maailmaan: *”tutkimuksen tekeminen alkanut tuntua luontevalta”*. Proseminaaari saattoi siis antaa irtuja kehittymässä olevalle kiinnostukselle tutkimukseen tai toimia linkkinä viiriämässä olevalle työuralle.

KUVIO 3. Teemaan opinnäytteiden tekoprosessit liittyvät alateemat ja niitä kuvaavia pelkistettyjä ilmauksia

Tutkielman tekeminen tai osallistuminen tutkielmaseminaariin on näyttäytynyt monelle opiskelijalle hyvin merkityksellisenä asiana, sillä se synnytti runsaasti kuvauksia kirjoitelmissa. Tutkielman tekemisen prosessi näytti kiteytyvän erityisesti kahteen asiaan: aiheen identifioimiseen ja tutkielman tekemisen kokemiseen ikään kuin koetinkivenä itselle. **Aiheen identifioiminen** oli nähtävästi keskeisempi, ainakin mainintojen määrällä arvioituna. Kiinnostuminen tutkimuksen tekemisestä näkyi kirjoitelmissa monipuolisina kuvauksina, jotka liittyivät esimerkiksi pohdintoihin hyvän tutkielman

tekemisestä tai sen arvosanan merkityksestä: *”...mikäli haluaa jatkaa tieteen parissa”, ”ilmaisee analyyttisen ja syntetisoivan ajattelun kykyjä”, ”haluan jättää erilaiset mahdollisuudet avoimiksi”* tai *”...ei niinkään siitä, miten saisi gradun avulla työpaikan”*. Tutkielman tekemistä omilla ehdoilla korostettiin. Tutkielman tekeminen oli sellaista konkreettista toimintaa, jossa oli mahdollisuuksia laajentaa ja syventää tutkimuksellista asiantuntemusta valitsemallaan alueella. Toisaalta aiheen kiinnittyminen työelämään saattoi olla yhtä merkityksellistä. Tutkielman tekeminen tuki mielekkäästi työuraa ja *”opiskelun ja työuran välinen raja alkoi haalistua”*. Teorian ja käytännön kohtaaminen saattoi myös liittyä tähän. Vaikeutena usein tutkielman tekemisen alkuvaiheissa oli teorian etäisyys käytännöstä. Samoin mielenkiinnon kohteiden tunnistamisen saattoi viedä aikaa: *”kesti muutaman kuukauden ennen kuin identifioin aiheen”*. Aihe saattoi liittyä aiemmin suoritettujen opintojen aihepiireihin, mutta yhtä hyvin se saattoi viritä vasta heränneen mielenkiinnon pohjalta. Jotkut kirjoittajat totesivat itsekriittisesti: *”jääminen irralliseksi osaksi opiskelua...olisi kannattanut valita tietty teema”*.

Oppinnäytetyön haasteellisuutta korosti esille noussut teema **tutkielma koetinkivenä**. Tutkielma ikään kuin käynnisti kehitysprosessin, mikä näkyi prosessin aikaa tai vaiheittaisuutta korostavista luonnehdinnoista *”olen joskus harmitellut graduvaiheen kiirehtimistä”* tai *”gradun arvon selviäminen vasta vähitellen”*. Tutkielman tekeminen oli näin monipuolista oppimista ja avasi mahdollisuuksia: eräs kirjoittajista totesikin, että *”gradun ollessa kesken tarjottiin tutkijan paikkaa”*. Ohjaajalta sai ehkä kannustusta ja joskus tutkielman tekeminen saattoi johtaa suoraan jatko-opintoihin ja tutkijan uralle.

Yhteenvetoa

Vaikka tässä on tarkasteltu yhdeltä alalta valmistuneiden tarinoita, on niistä havaittavissa joitakin yleisiä piirteitä. Erityisesti opiskelijan ajattelu ja käsitkset ovat yliopisto-opintojen aikana voimakkaan työstämisen ja muutoksen

kohteena. Muutamat kirjoittajat kuvasivat saamiaan valmiuksia monipuoliseksi ja yleiseksi valmiuksiksi: ”*asioiden monipuolinen ja kriittinen arviointi*”, ”*ymmärrys ja valmiudet käsitellä ja etsiä tietoa*” tai ”*analysoida ja kehittää uutta*”. Muutamat kirjoittajat puuttuivat opintojen teoreettisuuteen ja etäisyyteen käytännöstä. Motivaatio ja opintoihin sitoutuminen saattoivat usein olla koetuksella opintojen aikana.

Valmistuneiden tarinoissa silmiinpistävää oli ohjauksen tilanteiden tai ohjaajien näkymättömyys. Ehkä toisentyypisellä tehtävänannolla ohjauskuvauksia olisi tullut enemmän. Jos ohjaaja mainittiin, se liittyi isompaan teemaan opiskelussa, esimerkiksi opinnäyteprosessiin. Vain yhdessä tarinassa mainittiin nimeltä professori, joka oli ollut opintojen kannalta innostava.

Kuvauksissa tuli esille, että asiantuntijuuden kehitysprosessi valmistumisen jälkeen muisteltuna näytti koostuvan isommista asioista kuin yksittäisistä opintojaksoista, opetusmuodoista, kirjapaketeista tai opettajista. Ohjauksen isot kysymykset, jotka ulottuvat yksittäisiä opintojaksoja laajempiin asioihin, näyttävät aineiston valossa hyvin tärkeiltä. Näitä ohjauksen kysymyksiä ovat erityisesti opiskelijan kasvun, kehityksen ja uravalinnan tukeminen (vrt. Esbroeck & Watts 1998).

Valmistuneiden merkityksellisissä oppimiskokemuksissa oli nähtävissä tarinoiden taustalla myös aiemmin kuvattu jako opiskeluorientoituneeseen tai työelämäorientoituneeseen opiskeluasenteeseen. Sen sijaan opiskeluun sitoutumattomuutta esiintyi lopulta vähän, ja se saattoi liittyä sosiaalisen elämän korostumiseen. Epävarmuuteen viittaavat kokemukset liittyivät eniten pohdintoihin tulevasta kiinnittymisestä työelämään tai omasta osaamisesta. Kirjoittajat ehkä halusivat kuitenkin antaa myönteisen kuvan yliopisto-opiskelusta. Opiskeluun itseensä orientoituminen merkitsee suuntautumista teoreettisten ja käytännöllisten ongelmien parissa työskentelyyn. Tiede ja tutkimus itsessään tuntuvat kiinnostavilta. Opiskelijat eivät koe suuria ristiriitoja omien tavoitteiden ja yliopisto-opintojen tarjoamien mahdollisuuksien välillä. (Vrt. Bergenhenegouven 1987; Olkinuora & Mäkinen 1999; Mäkinen & Olkinuora 2002.) Työelämäorientoitunut opiskeluasenne viittasi asiantuntijuuden kehittämiseen enemmän tulevaisuutta varten. Tähän ryh-

mään kuului valtaosa tarinansa kertojista. Opiskelijat saattoivat paikoitellen kokea huomattavaa ristiriitaa opintojen sisältöjen ja havaitsemiensa osaamisvaatimusten välillä, koska heille opinnot ehkä merkitsivät enemmän tulevaan ammattiin valmentautumista ja oman osaamisen kehittämistä tätä silmällä pitäen. (Vrt. Bergenhenegouven 1987; Olkinuora & Mäkinen 1999; Mäkinen & Olkinuora 2002.)

Haasteita yliopisto-opintojen ohjaukselle

Yliopisto-opintojen ohjauksen tarpeita voidaan hahmottaa tarinoista esiinousseiden teemojen avulla. Erityisesti ratkaisujen tekeminen valintojen viidakossa koskettaa monia ohjaustahoja yliopisto-opiskelun eri vaiheissa. Opiskelija joutuu punnitsemaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja arvioimaan valintojen vaikutuksia. Ohjausta tarvitaan läpi opintojen erityisesti opintojen vapauden, valinnaisuuden ja teorian ja käytännön välisen ristiriidan vuoksi. Epävarmuus näyttäisi tarinoiden perusteella olevan tyypillisempää niillä, jotka eivät ole riittävästi tiedostaneet omia kiinnostuksen kohteitaan tai löytäneet sopivia erikoistumisen ja asiantuntijuuden kehittymisen alueita. Ohjaustyö on siksi tavallaan myös elämänhallinnan ja urasuunnittelun ohjaamista. Joillekin valintojen taustalla olevat asiantuntijuuteen liittyvät ratkaisut olivat selvillä heti opintojen alusta lähtien, joten ohjaustarpeet ovat myös hyvin yksilöllisiä.

Toinen pääteema eli kosketuspinnat käytäntöihin toi konkreettisesti esille tarpeen vahvistaa opiskelijoiden työelämä tietoisuutta ja ohjata asiantuntijuutta tukevien käytännöllisten tietojen ja taitojen harjoittelua. Käytännön taidoista tarinoiden kertojat mainitsivat muun muassa kielitaidon, tietotekniset valmiudet ja monipuoliset vuorovaikutusvalmiudet. Kosketuspinnat käytäntöihin olivat yksilöllisiä, sillä joillakin opiskelijoilla ne olivat rakentuneet opintojen ohella hankitun monipuolisen tiedon ja kokemuksen (harrastukset, ainejärjestötoiminta, tilapäistyöt, rekrytointitapahtumat) pohjalta. Muu-

tamille harjoittelu oli ensimmäinen opiskeltavaan alaan liittyvä työkokemus, ja harjoittelun merkitys omien mahdollisuuksien tunnistamisessa korostui. Kosketuspinnat käytäntöihin -teeman ohjauksellinen kysymys on, miten työelämäorientaatio on opinnoissa esillä. Työelämäorientaatiota voidaan vahvistaa opetussuunnitelmassa ja opiskelussa varsinaisen työelämäkäytäntöihin tutustumisen lisäksi suosimalla esimerkiksi reflektiivistä oppimista ja asiantuntijuutta kehittäviä työskentelymuotoja (vrt. Korhonen 2005 toisaalla tässä julkaisussa). Oman asiantuntija-identiteetin löytämiselle tulisi siis olla tilaa opinnoissa. Oman laitoksen opetuksen ja ohjauksen lisäksi olisi mahdollista liittää mukaan muitakin ohjaustahoja ja lisätä opintojen ohkeen esimerkiksi yleistä työelämä tietoutta.

Opinnäytteiden tekoprosessit kolmantena pääteemana toi esiin opinnäytteen keskeisen merkityksen yliopisto-opinnoissa. Erityisesti pro gradu -tutkielman koettiin kehittävän omaa asiantuntijuutta, ja monet aiemmin irrallisiksi koetut sisällöt tai yhteydet käytäntöihin selkiintyivät. Myös oman oppiaineen ohjaajan merkitys ja opinnäytetyön yhteydessä luodut kontaktit näyttäytyivät yliopistoyhteisöön tai työelämään kiinnittymisen kannalta tärkeinä. Opinnäytteen ohjaajan tehtävänä on auttaa opiskelijoita kriittisiksi lukijoiksi ja ymmärtämään, että tieteen tekemisen tavat nousevat tiedeyhteisön merkitysneuvotteluista ja käytänteistä. Opiskelijan on opittava tunnistamaan, mille alueelle oma tutkimus sijoittuu ja mitkä sen osa-alueen normit ovat, ja ymmärtämään että oman oppiaineen sisälläkin on erilaisia perinteitä. Koska opinnäytetyö vaati tutkimusprosessin kokonaishallintaa ja mielekkään aiheen valintaa, voi opiskelijan tilanne olla vaikeakin. (Kuure 2004.) Opinnäytteiden ohjauksessa tärkeää onkin kiinnittää huomiota siihen, millä tavoin opiskelijat rakentavat käsityksensä ja kokonaiskuvansa tutkimusprosessista ja siihen liittyvistä ratkaisuista. Opinnäytetöiden tekemistä voidaan tukea ajoittamalla esimerkiksi metodiopintoja niiden yhteyteen tai rekrytoimalla tekijöitä tutkimusprojekteihin. Hyötyä on myös opinnäytteiden aihevalintaa helpottavista tiedoista, kuten ajankohtaisista tutkimusprojekteista ja -aiheista laitoksella tai sen toimintaympäristössä.

Ehkä vahvimmillla tutkinnon valmiiksi saaneista ovat yleisesti olleet ne, jotka ovat oivaltaneet yliopistokoulutuksen laajan merkityksen. He ovat onnistuneet kääntämään akateemiseen vapauteen liittyvän hahmottomuuden voimavarakseen. Eräs kirjoittaja totesikin: *”yliopisto-opinnot eivät ohjanneet tiettyyn ammattiin...tarjoavat laajan kentän sijoittua työelämään”*. Yliopisto-opinnot parhaimmillaan tarjosivat tukea oman asiantuntijuuden ja identiteetin rakentamiselle. Opintoihin ja niiden suunnitteluun liittyvä epävarmuus, ristiriidat teorian ja käytännön välillä sekä valintojen sattumanvaraisuus tuottavat kuitenkin jatkuvaa ahdistusta ja vaikeuttavat oman osaamisen paikantamista. Tärkeä kysymys ohjauksen kehittämisessä onkin, miten tukea opiskelijaa näiden haasteiden kohtaamisessa.